

rak, proje tamamlandığında yılda 112.500 ton civarına ulaşacağı hesaplanmıştır. Şanlıurfa ilinin yıllık toplam süt üretiminin 37.000 ton civarında olduğu göz önüne alınırsa, sadece Şanlıurfa-Harran yöresinden elde edilecek üretim, ilin mevcut üretiminin 3 katı olacaktır.

Elde edilen sütün insan sağlığına uygun ürünler haline getirilmesi için modern süt fabrikalarında işlenmesi gerekmektedir. GAP bölgesinde halen mevcut olan süt fabrikalarının toplam yıllık kapasitesi 36.000 ton olup, bu kapasitenin büyük kısmı süt bulunamaması nedeniyle kullanılmamaktadır. Önceki paragrafta verdiğimiz süt üretim miktarı, mevcut süt fabrikalarının tam ka-

pasite ile çalışmasını mümkün kılacağı gibi, en azından bir o kadar daha kapasite sağlayacak süt fabrikalarının kurulmasını da zorunlu hale getirecektir.

Değerli okuyucular, buraya kadar anlattıklarımızdan anlaşılacağı gibi GAP süt sığırcılığı yönünden de muazzam bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin gerçekleştirilmesi GAP'la ilgili çalışmaların çok iyi koordine edilmesine ve burada görev alacak kişilerin de görevini en iyi şekilde yapmasına bağlıdır. Bu arada toplumumuzun beslenmesinde, tabiatın en mükemmel gıdası olarak tanımlanan süte ve bundan elde edilen ürünlere gereken önemin verilmesi en büyük dileğimizdir.

KANATLI YETİŞTİRİCİLİĞİ

Mesut TÜRKÖĞLU

Doç.Dr., A.Ü.Z.F. Zootečni Bölümü.

Tavukçuluk, hayvancılık faaliyetleri içerisinde toprağa bağımlı sayılmayan bir faaliyet alanı olarak kabul edilmekle beraber, önümüzdeki yıllarda GAP bölgesinde ortaya çıkabilecek nüfus patlaması dikkate alınarak, kanatlı hayvan yetiştiriciliğinin, ne yönde ve nasıl geliştirilmesi gerektiği üzerinde ciddiyetle durulması gerekmektedir.

Tavukçuluk, bugün dünyada gelişmiş bir endüstriyel faaliyet haline almış olup oldukça küçük bir alan dahilinde büyük kapasiteli işletmeler kurulabilmektedir. Örneğin, 10 dönüm büyüklüğündeki bir arazi üzerinde 20-30 bin kapasiteli kafes tavukçuluğu rahatlıkla yapılabilmektedir. Tavuklar, üreme güçleri, verim hızları ve yem değerlendirme kabiliyetleri yüksek hayvanlar olduğu için, bol ve hızlı hayvansal protein üretiminin en ekonomik bir şekilde yapılmasını sağlamaktadırlar. Ayrıca, üretimde uygulanan yüksek otomasyon sayesinde de iş gücü gereksinimi çok az olmakta ve nisbeten daha ucuz üretim yapılması mümkün olabilmektedir.

GAP UYGULAMA BÖLGESİNDE KANATLI HAYVAN VARLIĞININ GENEL DURUMU

DİE 1988 yılı Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistiklerine göre bölgede kanatlı hayvan varlığına ait rakamlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Güney Anadolu Bölgesinde Kanatlı Hayvan Varlığı (1988)

İller	Tavuk-Horoz (Ad.)	Hindi (Adet)
Gaziantep	550 252	54 962
Şanlıurfa	740 476	124 300
Adıyaman	511 650	22 850
Mardin	607 860	108 600
Diyarbakır	629 411	108 316
Toplam	3 039 649	419 028
Türkiye Top.	58 790 099	2 973 585
%	5 170	14 091

DİE 1988 Yılı Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistiği.

Tablo 1'deki değerler incelendiğinde bu bölgemizde genel olarak tavuk yetiştiriciliğinin gelişmemiş olduğu, fakat hindi yetiştiriciliğinin nispeten daha fazla olduğu görülmektedir.

Bölgede mevcut tavuk ve hindi varlığının büyük bir kısmı küçük köy sürüleri halindedir yetiştirilmektedir. Dolayısıyla hayvanların verimliliği oldukça düşüktür. Türkiye tavukçuluğunun geliştirilebilmesi açısından en uygun yol olan ticarî tavuk işletmeciliğinin, Gaziantep'teki birkaç broiler veya yumurta yönlü işletme ile Diyarbakır'daki 5. hayvancılık projesi dahilinde, TKV yönetiminde kurulan broiler işletmeleri dışında, diğer illerde fazla gelişmediği bilinmektedir.

Diyarbakır'da Köy-Tür Diyarbakır Bölge Müdürlüğü kanalıyla kurulan işletme sayısı 70'i geçmiştir ve bunlardan 50 kadarı faaliyetine devam etmektedir. İşletmelerin ortalama kapasitesi 4.000'dir. Bu işletmelerin yıllık toplam broiler üretimleri, 1 milyon adet dolayında gerçekleşmektedir.

Ayrıca, Diyarbakır ilinde 30 000 yumurta tavuğu kapasiteli bir ticarî işletmenin faaliyette olduğu bilinmektedir. Şanlıurfada yumurta tavukçuluğu, Ceylanpınar Tarım İşletmesi bünyesinde yer alan 2 000 kapasiteli bir işletme ile özel idareye bağlı 10 000 kapasiteli bir diğer işletmede yapılmaktadır.

Bölgede özellikle Şanlıurfa ilimizde hindi yetiştiriciliğinin nispeten gelişmiş olmasının bir nedeni, bölgedeki geniş araz alanlarında hindi sürülerinin otlatılmasıdır. Yani, nispeten yüksek hindi varlığının küçük bir bölümü bile modern şartlarda yetiştirilmemektedir.

Kısacası bölgede tavukçuluk ve hindi yetiştiriciliği ticarî anlamda yeterince gelişmiş değildir.

BÖLGE EKOLOJİSİNİN TAVUKÇULUK YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Genel olarak, yumurta tavukçuluğunun fazla sıcak olmayan bölgelerde ve broiler yetiştiriciliğinin ise nis-

beten sıcak iklimli bölgelerde yapılması, bazı avantajlar sağlamaktadır. Bölge illerine ait iklimsel veriler incelendiğinde, nisbeten ılık iklime sahip olan Gaziantep'in yumurta tavukçuluğu, nisbeten sıcak iklime sahip olan Şanlıurfa'nın ise broiler üretimi için uygun olduğu görülmektedir.

GAP BÖLGESİNDE TAVUKÇULUK İÇİN ÖNERİLEN HEDEFLER

Genel olarak Türkiye'de tavuk eti ve yumurtanın düşük miktarlarda tüketildiği daha önce belirtilmiştir. Elde mevcut bilgilere göre bu bölgemizde tavuk eti ve yumurta tüketiminin Türkiye ortalamasının da altında olduğu bilinmektedir. Bu duruma göre bölgede tavukçuluk, herşeyden önce tavukçuluğun birinci hedefi olan iç tüketimi artırma amacına paralel olarak geliştirilmelidir. Şurası muhakkaktır ki, bölgede mahallî olarak tavukçuluk ürünlerinin üretilmesi tüketicilere sürekli bir şekilde bol ve taze olarak ürünlerin arzını sağlayacak ve bu da iç tüketimin artırılması sonucunu doğuracaktır.

Bu bölgemizde sulu ziraatın başlamasıyla birlikte nüfusun hızlı bir şekilde artacağı bildirilmektedir. Artan nüfusun büyük ölçüde tarım işçileri olacağı düşünüldüğünde, işçiler için iyi bir katkı olan yumurtaya talebin özellikle 1990'lı yıllarda önemli ölçüde artacağı muhakkaktır. Diğer taraftan Diyarbakır ve kısmen Gaziantep illerimiz hariç, diğer illerde broiler eti tüketimi son derece düşüktür. Bu bölgede broiler eti tüketimin artırılabilmesi için kaliteli ve bol tavuk etinin piyasada sürekli olarak bulundurulmasının sağlanması gerekir.

Bölgede tavukçuluğun geliştirilmesini sağlayacak bir diğer faktör de mevcut ihracat potansiyelidir. Bilindiği üzere, ülkemizden başta Irak'a olmak üzere çeşitli Ortadoğu ülkelerine yemelik yumurta, kuluçkalık yumurta ve tavuk eti ihraç edilebilmektedir. Dolayısıyla ihracat amacıyla bölgede tavuk yetiştiriciliğinin geliştirilmesi de ikinci bir hedefdir. Ancak bölgede tavukçuluk, herşeyden önce artacağı beklenen iç tüketimi karşılamak amacıyla yöneltilmelidir.

Bölgenin yıllık nüfus artış hızı % 5.65 olup, 1990'lı yılların ilk yarısında nüfusun 3.500.000 dolayına çıkacağı hesaplanmaktadır. Bugünkü ortalama tavuk eti tüketiminin sağlanabilmesi hedef alınsa bile, bölgede yıllık yaklaşık 22.000 ton tavuk eti üretimine ihtiyaç duyulacaktır. Bunun yaklaşık % 75'inin broiler üretimi ile sağlanacağı hedef alınırsa, bölgenin yıllık broiler eti üretiminin 16.500 ton civarında olması gerekmektedir. Üretilen broilerlerin ortalama temizlenmiş ağırlığı 1.5 kg olarak dikkate alınırsa, yıllık broiler üretiminin yaklaşık 11 milyon adet olması gerektiği hesaplanmaktadır.

İlgili bölümde açıklandığı üzere, broiler yetiştiriciliğinde uygun görülen ilimiz Şanlıurfa'dır. Dolayısıyla Şanlıurfa ilimizde kurulacak 10 milyon kapasiteli bir broiler üretim sistemi, bölgenin 1990'lı yılların başındaki asgari ihtiyaçlarını karşılayabilmek bakımından yeterli olacaktır. Daha sonraki yıllarda artacak olan iç tüketim talebini karşılamak ve mevcut ihracat potansiyelini değerlendirmek için ilave üretim kapasitesinin sağlanması gerekli olacaktır.

Bölgenin 1990'lı yılların başında tahmin edilen 3.500.000 toplam nüfusunun, fert başına Türkiye genelinde tüketilen 100 adet yumurta tüketimi dikkate alınarak tahmin edilen yıllık yumurta talebi ise, 350 milyon adet olmaktadır. Bölgede mevcut toplam ta-

vuk miktarının yaklaşık 3.5 milyona çıkacağı tahmin edilebilir. Bu tavuk varlığının hemen tamamının köy sürülerinden oluştuğunu ve köy sürülerinin tavuk başına yıllık yumurta verimlerinin 60-70 civarında olduğu, dolayısıyla hayvan başına ortalama 65 yumurta ürettiği varsayılırsa, bu sürülerden yılda üretilebilecek yumurta, yaklaşık 227.500.000 adet olarak hesaplanabilir. Bu duruma göre, bölge nüfusunun ihtiyaç duyacağı 350.000.000 yumurtanın yaklaşık 125 milyon kadarı, yeni kurulacak ticarî yumurtacı işletmeler vasıtasıyla üretilmesi gerekecektir.

Tavuk başına yılda 250 yumurta üretilbileceği düşünüldüğünde, 125 milyon yumurtanın üretimi için gerekli olan tavuk miktarı yaklaşık 500 bin civarında olmaktadır.

Kısacası 1990'lı yıllarda bölgede Türkiye ortalaması düzeyinde et ve yumurta tüketileceği düşünülecek olursa, ihtiyaç duyulan tavuk eti ve yumurtanın mahallinde üretimin sağlanabilmesi için, 10 milyon broiler ve 500.000 yumurta tavuğu üretmek üzere ilave kapasite sağlanması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

GAP bölgesinde önemli ölçüde nüfus artışı beklenmektedir. Artan nüfusun kanatlı ürünleri talebinin mahallinde karşılanması açısından her türlü potansiyel mevcuttur. Ancak bölgede yumurta tavukçuluğu ve kasaplık piliç yetiştiriciliği gelişmiş durumda değildir. Bölgede mevcut olan üretime ilaveten, 10 milyon kadar broiler ve 500.000 yumurta tavuğunun üretime alınması gerekmektedir. Ancak, bölgede kanatlı yetiştiriciliğinin fazla gelişmemiş olması dolayısıyla bu kapasitelerle üretimin birdenbire sağlanamayacağı önemle göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkemizde tavukçuluğun gelişmiş olduğu diğer yörelerden bu bölgeye mal sevkiyatının devam edeceği muhtemeldir. Bu açıdan, bölgede üretimi sağlayacak şirketlerin hedefledikleri üretim seviyelerine ulaşmaları 5 yıllık bir dönem içerisinde kademeli üretim artışları yapmak suretiyle mümkün olabilecektir.

Broiler üretiminin artırılması açısından, bölgede en az yıllık 5 milyon broiler üretimini hedefleyen entegre kuruluşların faaliyete geçmesi desteklenmelidir. Yumurta üretimi açısından ise, üreticiler bir kooperatif veya entegre şirket bünyesinde örgütlenmelidirler.

Bölgede mevcut hindi üretiminin önemimizdeki yıllarda da ekstansif sistemle devam edeceği beklenmektedir. Zira ekstansif sistemdeki hindi üretiminin, nüfusun yoğun olduğu batı bölgelerimizde başlayacağı ve gelişeceği öngörülmektedir.

GAP bölgesinde tavukçuluğun geliştirilmesi açısından unutulmaması gereken bir husus, tavukçuluğun ancak modern tavukçuluk yapılarak geliştirilebileceği gerçeğidir. Bölgede tavukçuluğun geliştirilmesi için, küçük kapasiteli işletmelerin kurulması düşünülmemelidir ve teşvik edilmemelidir.

